

ศึกษาประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนตำบลท่าสัก อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
A STUDY OF MAH Ā J Ā TAKADESANĀ TRADITION OF PEOPLE IN THA SAK SUBDISTRICT,
PHICHAI DISTRICT, UTTARADIT PROVINCE

พระอธิการอนุกุล พุทฺธสโร

พระราชเขมากร, เกரியังศักดิ์ ฟองคำ

Phra Athikan Anukoon Buddhasaro

Phra Rajkhemakron, Kriangsak Fongkham

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phree Campus

สมหวัง แก้วสุฟอง

Somwang Kaewsufong

Chiangmai Mai University

Email : Pankin1199@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีการเทศน์มหาชาติ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนในชุมชนท่าสัก ตำบลท่าสัก อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ และ 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนในชุมชนท่าสัก ตำบลท่าสัก อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interviews) กับกลุ่มประชากรจำนวน 25 คน และทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ โดยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ผลการศึกษวิจัยพบว่า

1. ประเพณีการเทศน์มหาชาติเป็นประเพณีที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ มีการแต่งเป็นสำนวนต่าง ๆ ตามยุคสมัย เรื่องราวของมหาชาติชาดกมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชน เพราะถือว่าเป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร อันเป็นพระชาติสุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบ 10 ประการ ก่อนจะตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยทานบารมีขั้นสุดยอดที่ยากยิ่ง จึงเรียกว่า มหาชาติ ความนิยมและความสำคัญของเรื่องมหาชาติชาดก ปรากฏให้เห็นได้จากวรรณกรรมที่แต่งขึ้นมากมาย ทั้งต่างสำนวนและต่างยุคสมัยเฉพาะที่เป็นฉบับหลวงก็มีมากมายในลักษณะของรูปแบบคำประพันธ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีมหาชาติฉบับท้องถิ่นต่าง ๆ อีก เช่น ทางภาคเหนือมีมหาชาติภาคพายัพ เขียนเป็นอักษรล้านนา มีหลายฉบับและหลายสำนวน ทางภาคอีสาน มีมหาชาติคำเฉียง

ส่วนทางภาคใต้ มีมหาชาติชาดกฉบับวัดมณีมาวาส สงขลา เป็นต้น รวมถึงยังมีมหาชาติสำนวนต่าง ๆ ที่มีการแต่งอยู่ทั่วไปในแต่ละพื้นที่ 2. หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนในชุมทำสัก อำเภอฟิชัย จังหวัดอุดรดิติต์ ประกอบด้วย 1) หลักบุญกิริยาวัตุ 3 คือ การให้ทาน การรักษาศีล และหลักภาวนา 2) หลักพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา 3) หลักศรัทธา คือ หลักความเชื่อที่ประกอบไปด้วยเหตุผล ไม่ตั้งอยู่ในความงมงาย 4) หลักความกตัญญูตเวที คือ การรู้จักตอบแทนพระคุณผู้ที่มีอุปการคุณทั้งในยามมีชีวิตและเสียชีวิตแล้ว 5) หลักทศ 6 คือ หลักในการปฏิบัติตัวอยู่ร่วมกับบุคคลรอบ ๆ ตัวเราทั้งบิดามารดา ครูอาจารย์ สามเณรภรรยา มิตรสหาย ลูกน้องบริวาร และพระสงฆ์ 6) หลักสัปปุริสธรรม คือ หลักธรรมสำหรับสัตตบุรุษที่จะต้องรู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล และ 7) หลักสาราณียธรรม หรือหลักในการสร้างความสามัคคีให้แก่ชุมชน 3. คุณค่าของประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนในชุมชนทำสัก ตำบลทำสัก อำเภอฟิชัย จังหวัดอุดรดิติต์มี 5 ด้าน คือ 1) คุณค่าด้านหลักคำสอน คือ คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีการเทศน์มหาชาติทำให้ประชาชนสามารถปฏิบัติตนในชุมชนได้อย่างสงบสุข 2) คุณค่าต่อครอบครัว ประเพณีเทศน์มหาชาติถือเป็นโอกาสที่ครอบครัวจะได้มีโอกาสทำบุญร่วมกัน พบปะกัน เป็นการสร้างความอบอุ่นภายในครอบครัวและอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทร 3) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คือ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจทางการเกษตรภายในชุมชน 4) คุณค่าต่อสังคม คือ ทำให้ประชาชนรู้จักการเสียสละ ช่วยเหลือแบ่งปัน และ 5) คุณค่าด้านขนบธรรมเนียมประเพณี คือ เป็นประเพณีที่มีรากฐานมาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ช่วยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนในชุมชน เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมปัจจุบัน

คำสำคัญ : ประเพณี, การเทศน์มหาชาติ

Abstract

The research consisted of the following objectives: 1) to study the background of *Mahājātakadesanā* tradition; 2) to study the Buddhadhamma appeared in *Mahājātakadesanā* tradition of people in Tha Sak subdistrict, Phichai district, Uttaradit province; and 3) to analyze the values of *Mahājātakadesanā* tradition of people in Tha Sak subdistrict, Phichai district, Uttaradit province. The study applied qualitative research method. The researcher studied the data from primary and secondary sources as well as in-depth interviews with a population in a total of 25 persons. The acquired data were analyzed according to the research objectives.

The results of the research are as follows:

1) *Mahājātakadesanā* tradition has been inherited since the Sukhothai, Ayutthaya, and Rattanakosin periods in which the literature style varies according to each period. The story of *Mahājātaka* plays a significant role for Buddhists because the story portrays the

period when the Buddha's previous incarnation was the *Bodhisatta Vessantara*, which was the last life of the Buddha when he cultivated the 10 *pāramitā* (perfections) before he realized enlightenment. The popularity and significance of *Mahājātaka* can be seen in various literatures in many different verses and different periods, particularly the royal edition that has many different forms of poetry. Other local editions are such as *Mahājātaka* of Payap part from the North written in Lanna script consisting of many editions and literature styles, Khamchiang *Mahājātaka* from Isan, *Mahājātaka* edition of Wat Matchimawat in Songkhla province, etc. Moreover, there are various *Mahājātaka* in different literature styles that are widely composed in each local area.

2) The Buddhadhamma appeared in *Mahājātakadesanā* tradition of people in Tha Sak subdistrict, Phichai district, Uttaradit province is as follows: 1) *Puññakiriya-vatthu* (the 3 Bases of Social Solidarity) refers to giving or sacrificing, observing the precepts or moral behavior, and mental development; 2) *Brahmavihāra* (the 4 Sublime States of Mind) or the Dhamma for ruling the people consisting of *Mettā* (loving-kindness), *Karuṇā* (compassion), *Muditā* (sympathetic joy), and *Upekkhā* (equanimity); 3) *Saddhā* refers to belief that is based on reason, not on blind faith; 4) *Sāmaggī* refers to gratitude towards the benefactors both those who are alive and those passes away; 5) *Disā* refers to the way of practice for coexisting with people such as parents, teachers, spouse, friends, employees, and monks; 6) Sappurisa-dhamma refers to qualities of a good man in which he must know the cause, the consequence, oneself, sense of proportion, the proper time, the society, and the individual; and 7) *Sāraṇīyadhamma* refers to the states of conciliation for the community.

3) The values of *Mahājātakadesanā* tradition of people in Tha Sak subdistrict, Phichai district, Uttaradit province are divided into 5 aspects: 1) On the teaching refers to the Buddhist doctrine appeared in *Mahājātakadesanā* tradition that people can practice in the community peacefully; 2) On family refers to the opportunity for family members to meet and make merits together. Family members will also get to have heartwarming moments and coexist with each other based on generosity; 3) On economy refers the stimulation of the agricultural economy within the community. 4) On society as the tradition teaches people to sacrifice, help, share for each other; and 5) On custom and tradition as it is a tradition based on the Buddhist teaching which has been passed on from ancestors which helps to cultivate morality for people in the community in order to coexist peacefully in the present society.

Keywords: Tradition, Mahājātakadesanā

บทนำ

ประเพณี หมายถึง ความประพฤติสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม ซึ่งเรียกว่า เอกนิยม หรือพหุนิยม เช่น การแต่งงาน การเกิด การตาย การทำบุญ การรื่นเริง การแต่งกาย เป็นต้น หรือประเพณีที่เรานำของชาติอื่นมาปรับปรุงให้เข้ากับความเป็นอยู่ของเราเพื่อความเหมาะสมกับกาลสมัย ซึ่งเรียกว่า สัมพันธ์นิยม เรื่องของประเพณีนั้น บางอย่างต้องคงรักษาไว้ บางอย่างต้องปรับปรุงเหมาะสมกับกาลสมัย (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, 2536: 18) สำหรับคุณค่าของประเพณีนั้นอาจกล่าวได้ว่า ประเพณีนั้นเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่สำคัญอย่างหนึ่งแสดงถึงอดีตที่มีความเจริญมา ช้านานของสังคมไทย จึงสมควรที่คนไทยควรภูมิใจในความเป็นชาติไทยร่วมกันเป็นตัวบ่งบอกถึงความเจริญ มีอารยธรรมและมีเกียรติที่ทัดเทียมกับประเทศอื่นเขา เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนไทย แสดงว่าคนไทยนั้นมีลักษณะเป็นของ ตนเองมิได้ลอกเลียนแบบหรือหยิบยืมมาจากของชาติอื่นเสียทั้งหมดย่อมจะเป็นที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง เป็นตัวเชื่อมของความรู้สึกของคนในชาติ ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แสดงว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความเป็นเหมือน ๆ กัน ก่อให้เกิดความสนิทสนมกลมกลืนและเสริม ความมั่นคงของประเทศชาติและเป็นเครื่องถึงอดีตและปัจจุบันของวิถีชีวิตแบบไทย ๆ การสนใจประเพณีไทยแสดงว่าไทยให้ความสำคัญแก่ตัวไทยเอง ผู้ที่ละทิ้งไม่สนใจประเพณีอันดีงามของไทยเท่ากับการการดูถูกตัวเอง (รัชนิกร เศรษฐ์, โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย, 2536: 151-152)

การเทศน์มหาชาติ เป็นประเพณีที่มีมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัย ดังปรากฏในศิลาจารึกวัดนครชุม หลักที่ 3 สมัยพระเจ้าลิไท พุทธศักราช 1900 ความว่า “อันว่าพระไตรปิฎกนี้จักหายและหาคนรู้จักแท้แลมิได้เลย ยังมีคนรู้คั่นสเล็กสน้อยไซ้ธรรมเทศนา อันเป็นต้นว่าพระมหาชาติ หาคนสวดแลมิได้เลย” ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏเมื่อครั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงประชุมนักปราชญ์ ราชบัณฑิตแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นไว้ จนเป็นบ่อเกิดมหาชาติสำนวนต่าง ๆ (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555: 2) เช่น กายัมมหาชาติ ซึ่งแต่งขึ้นในสมัยพระเจ้าทรงธรรมมหาชาติกลอนเทศน์ มหาชาติ ฯ จนเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาปรากฏว่าต้นฉบับมหาชาติคำหลวงได้สูญหายไป 6 กัณฑ์ ได้แก่ กัณฑ์หิมพานต์ ทานกัณฑ์ จุลพน มัทรี สักบรรพ และฉกษัตริย์ จนกระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตเพื่อร่วมกันแต่งกัณฑ์ที่สูญหายไปขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2358 เป็นการสืบทอดพระพุทธานุภาพและอนุรักษ์วรรณกรรมครั้งสำคัญ เป็นเหตุให้มีหนังสือมหาชาติคำหลวงครบสมบูรณ์มาจนทุกวันนี้ประเพณีการเทศน์มหาชาติที่จัดกันเป็นการใหญ่และเป็นประจำที่ปรากฏเป็นหลักฐานมาตั้งแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดขึ้นถึง 2 ครั้ง โดยทรงเกณฑ์ให้พระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนข้าราชการสำนักจัดทำกระดาษใหญ่เพื่อบูชากัณฑ์เทศน์ และถือเป็นพระราชประเพณีบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นประจำทุกปีในรัชกาล (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2551: 19)

คุณค่าของประเพณีเทศน์มหาชาตินั้นถือเป็นเสมือนกรอบทางจริยธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตที่ดีงามของชาวพุทธ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณธรรมที่ปรากฏในการเทศน์มหาชาติมีอยู่มากมายที่สามารถนำมาใช้ใน

ชีวิตประจำวันตามวิถีชีวิตของผู้คนในยุคสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ การรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น จริยธรรมของสตรีผู้ครองเรือน ความกตัญญูรู้คุณ ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความอดทน ความไม่โลภ ความไม่รู้จักประมาณ จิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การรู้จักข่มใจตนเอง ความขยันหมั่นเพียร และความอ่อนน้อมถ่อมตน (พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม และคณะ, 2560: 126) โดยคุณธรรมทั้งหมดดังกล่าวก่อให้เกิดคุณค่าในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งแก่ตนเองและสังคม ทำให้คนทำมีความสุขแท้ตามความเป็นจริง คือ แสวงหาความสุขด้วยการสร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหา การสร้างสรรค์ ได้แก่ การสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นมงคลหรือคุณงามความดีให้เกิดขึ้นกับชีวิต การปรับตัว หมายถึง รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนและมีปัญญาในการปรับตัว ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกเพื่อแข่งขันชิงดีชิงเด่นด้วยความอยุติธรรม ส่วนการแสวงหาคือเมื่อรู้ว่าตนเองยังขาดสิ่งใดที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็ขวนขวายหาสิ่งเหล่านั้นหรือฝึกฝนอบรมให้เกิดมีขึ้นและพัฒนาขึ้นไปเรื่อย ๆ

จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของประเพณีการเทศน์มหาชาติที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนท่าสัก ตำบลท่าสัก อำเภอฟิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยกำหนดกรอบในการศึกษา คือ ประวัติความเป็นมาของประเพณีการเทศน์มหาชาติ หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีการเทศน์มหาชาติ และวิเคราะห์คุณค่าของประเพณีการเทศน์มหาชาติที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนท่าสัก ตำบลท่าสัก อำเภอฟิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะก่อให้เกิดความตระหนักและคุณค่าของประเพณีการเทศน์มหาชาติที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนท่าสัก จังหวัดอุตรดิตถ์และเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนตำบลท่าสัก อำเภอฟิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 3 ข้อ คือ

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีการเทศน์มหาชาติ
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนในชุมชนท่าสัก ตำบลท่าสัก อำเภอฟิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนในชุมชนท่าสัก ตำบลท่าสัก อำเภอฟิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย/ขอบเขตการวิจัย

1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนในตำบลท่าสัก อำเภอฟิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์” การศึกษาข้อมูลภาคเอกสาร (Documentary Research) จากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศึกษาประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนตำบลท่าสัก อำเภอฟิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ และการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมี และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth-Interview) จากกลุ่มประชากรที่กำหนด จำนวน 25 คน

2 ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 25 คน โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากบุคคลที่เกี่ยวข้องและอาศัยอยู่ในตำบลท่าสัก อำเภอฟิซัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) (พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, 2558: 166) อันเป็นการเลือกตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการพิจารณาเลือกตัวอย่างด้วยตนเอง เพื่อที่จะได้นำข้อมูลที่ได้รับจากกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพดังกล่าวมาดำเนินการประมวลผลข้อมูลอันนำไปสู่ข้อค้นพบต่อไป

ในส่วนของการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ครั้งนี้ ได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สำหรับการสัมภาษณ์เจาะจง (สุวิมล ติรกานันท์, 2555: 170) จากบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนตำบลท่าสัก อำเภอฟิซัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งกลุ่มประชากรทั้ง 25 คน

โดยผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับนำมาใช้ในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) (พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, 2557: 196) อันมีหลักเกณฑ์ประการสำคัญในการพิจารณาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นผู้ที่ยังอาศัยอยู่ในตำบลท่าสัก อำเภอฟิซัย จังหวัดอุตรดิตถ์
- 2) เป็นผู้ที่มีความรู้และเข้าใจในประเพณีการเทศน์มหาชาติ

3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนตำบลท่าสัก อำเภอฟิซัย จังหวัดอุตรดิตถ์” ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการวิจัย โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview Form) (พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, 2557: 195) โดยมีขั้นตอนการสร้าง และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

(1) ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนตำบลท่าสัก อำเภอฟิซัย จังหวัดอุตรดิตถ์ จากเอกสารตำราบทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

(2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

(3) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(4) สร้างเครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ โดยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบไปด้วยข้อมูล 4 ส่วน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีการเทศน์มหาชาติ

ตอนที่ 3 คุณค่าของประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนตำบลท่าสัก อำเภอฟิซัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และทำการบันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึก มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. รวบรวมเอกสารจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความงานวิจัย เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนตำบลท่าสัก อำเภอฟิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

2. ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เพื่อขอความร่วมมือไปยังกลุ่มประชากรทั้ง 25 คน เพื่อขอเข้าเก็บข้อมูล จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) กับประชาชนในตำบลท่าสักที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนตำบลท่าสัก อำเภอฟิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 25 คน ซึ่งในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และทำการบันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึก

5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง “ศึกษาประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนตำบลท่าสัก อำเภอฟิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์” มีขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังนี้

(1) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารตำรา บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย แล้วจึงนำเสนอผลการวิจัยเป็นเชิงพรรณนา

(2) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์

(3) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) พร้อมทั้งนำเสนอโดยวิธีการพรรณนาอ้างอิงคำพูดของบุคคล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

ประเพณีการเทศน์มหาชาติเป็นประเพณีที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ ถือเป็นการทำบุญที่สำคัญและมีความหมายมากที่สุด ในสังคมไทย เนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยได้ทำสืบเนื่องมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เพราะความเชื่อว่า ถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะได้กุศลแรง และหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียวจะได้เกิดร่วม และพบพระศรีอริยมุตไตรโย โภธิสัตว์ ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต เรื่องราวของมหาชาติชาดกมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชน เพราะถือว่าเป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรอันเป็นพระชาติสุดท้าย ที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบ 10 ประการ ก่อนจะตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยทานบารมีชั้นสูงสุดที่ยากยิ่ง

จึงเรียกว่า มหาชาติ ความนิยมและความสำคัญของเรื่องมหาชาติขาด ปรากฏให้เห็นได้จากวรรณกรรมที่แต่งขึ้นมากมาย ทั้งต่างสำนวนและต่างยุคสมัยเฉพาะที่เป็นฉบับหลวงก็มีมากมายในลักษณะของรูปแบบคำประพันธ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีมหาชาติฉบับท้องถิ่นต่าง ๆ อีก เช่น ทางภาคเหนือมีมหาชาติภาคพายัพ เขียนเป็นอักษรล้านนา มีหลายฉบับและหลายสำนวน ทางภาคอีสาน มีมหาชาติคำเฉียง ส่วนทางภาคใต้มีมหาชาติชาดกฉบับวัดมณีมาวาส สงขลา เป็นต้น และยังมีมหาชาติสำนวนต่าง ๆ อีกมากมายที่แต่งกันเองโดยอิสระกระจายอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติจึงปรากฏในสังคมไทยทุกภูมิภาค ทั้งในราชสำนักและในหมู่ประชาชนทั่วไป ประเพณีเทศน์มหาชาตินี้ ในภาคกลางนิยมทำกันหลังออกพรรษา ฟันหน้ากฐินแล้ว แต่ในภาคอีสานนิยมทำกันในเดือน 4 เรียกว่า “งานบุญผะเหวด” ส่วนทางภาคใต้ มีการเทศน์มหาชาติ เรียกรวมการฟังธรรมมหาชาติ หรือเทศน์มหาชาติเหมือนภาคกลาง แต่ไม่จำกัดว่าเป็นเดือนใด สุดแต่วัดและชาวบ้านสำหรับทางภาคเหนือ หรือดินแดนล้านนา เรียกการเทศน์มหาชาติว่า “การตั้งธรรมหลวง” ซึ่งจะจัดขึ้นในเดือนยี่เพง (ยี่เป็ง) คือ วันเพ็ญเดือน 12 สำหรับเรื่องที่น่ามาใช้ในการเทศน์มหาชาตินั้น ไม่ว่าจะเป็ภาคไหนของประเทศ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดร อันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระบรมโพธิสัตว์ ก่อนที่จะมาประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ และออกผนวชจนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีการตกแต่งสถานที่อย่างสวยงามเสมือนเป็นป่าหิมพานต์ รวมถึงตกแต่งสถานที่ที่จะนิยมนำกิ่งไม้มาประดับทำเป็นชุ่มประตูป่า สมมติว่าเป็นประตูทางเข้าเขาวงกต ชุ่มนี้จะประดับด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อย และกิ่งไม้อื่น ๆ นอกจากนี้ ยังมีการประดับราชวัติ ฉัตรธง สมมติว่าเป็นขบวนของพระเจ้าสีทิ พระนางผุสดี และสองกุมารตอนเสด็จมารับพระเวสสันดรและพระนางมัทรีกลับบ้านเมือง ในสมัยโบราณจะผูกโยงสายสิญจน์จากพระพุทธรูปแล้วนำไปซึงกับราชวัติ ฉัตร ธง เพื่อกันเขตนกพิษให้มีความศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งมีการตามประทีปโคมไฟในยามค่ำคืนอีกด้วย ปัจจุบันประเพณีการเทศน์มหาชาติยังคงเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมา ทั้งประเพณีหลวง และประเพณีราษฎร์ ประเพณีการเทศน์มหาชาติจึงเป็นประเพณีที่มีทั้งธรรมะ ธรรมเนียมปฏิบัติ และความบันเทิงอยู่ในท่วงทำนองการเทศน์ การฟังเทศน์มหาชาติจึงได้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินในเวลาเดียวกัน โดยเฉพาะเป็นการปลูกฝังคุณธรรม ความดีงามตามเนื้อหาของมหาเวสสันดรชาดก ที่แสดงถึงความเมตตาความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความไม่เห็นแก่ตัว ทั้งยังสอนให้รู้จักความโอบอ้อมอารี ตามจรรยาปฏิบัติของพระเวสสันดรอีกด้วย

ประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนในชุมชนท่าสัก ตำบลท่าสัก อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่มีสืบทอดมาตั้งแต่สมัยอดีตแล้วนั้น ยังปรากฏหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ประชาชนสามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยมีทั้งหมด 7 หลักธรรมที่สำคัญคือ 1) หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ (1) หลักการให้ทาน ที่ถือเป็นการบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดร ทั้งการให้ทานด้วยสิ่งของ การให้ทานด้วยทรัพย์สิน และการให้ทานธรรมะ หรือที่เรียกว่า อามิสทานและธรรมทาน ถือเป็นสาระสำคัญของประเพณีการเทศน์มหาชาติ ที่จัดขึ้นที่สอนให้ประชาชนรู้จักการเสียสละ แบ่งปันแก่ชุมชนและสังคม (2) หลักศีล 5 เป็นหลักธรรมเบื้องต้นในการทำบุญ ที่จะต้องมีการรักษากายและวาจาให้เป็นปกติเสียก่อน และ (3) หลักภาวนา หรือการเจริญสมาธิที่เกิดขึ้นในขณะที่ประชาชนรับฟังการเทศน์มหาชาติ เพื่อพิจารณาเนื้อหาสาระที่สำคัญในแต่ละเรื่อง 2) หลักพรหมวิหาร 4 หรือหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองที่จะต้องมีการปกครอง คือ เมตตา กรุณา มุชิตา และอุเบกขา เป็นหลักธรรมที่จะทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชนและประชาชนในการจัดงาน 3)

หลักศรัทธา หรือ หลักความเชื่อที่ประกอบไปด้วยเหตุผล ไม่ตั้งอยู่ในความมกมาย ประกอบไปด้วย กัมมสัทธา เชื่อกรรม วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตนเอง และตถาคตโพธิสัทธา เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า 4) หลักความกตัญญูตเวที หรือ การรู้จักตอบแทนพระคุณผู้ที่มีอุปการคุณทั้งในยามมีชีวิตและเสียชีวิตแล้ว 5) หลักทศ 6 หรือหลักในการปฏิบัติตัวอยู่ร่วมกับบุคคลรอบๆตัวเรา ทั้งบิดามารดา ครูอาจารย์ สามเณรภรรยา มิตรสหาย ลูกน้องบริวาร และพระสงฆ์ 6) หลักสัปปุริสธรรม หรือ หลักธรรมสำหรับสัตตบุรุษที่จะต้องรู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้จักบุคคล และ 7) หลักสาราณียธรรม หรือหลักในการสร้างความสามัคคีให้แก่ชุมชน

คุณค่าของประเพณีการเทศน์มหาชาติของประชาชนในชุมชนท่าสัก ตำบลท่าสัก อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์มีทั้งหมด 5 ด้าน พบว่า 1) คุณค่าด้านหลักคำสอน คือ คติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีการเทศน์มหาชาตินั้นเป็นคติธรรมที่ทำให้ประชาชนสามารถปฏิบัติตนในชุมชนได้อย่างสงบสุข และเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี เริ่มจากการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 การมีเมตตากรุณาตามหลักพรหมวิหาร 4 การมีศรัทธาที่ถูกต้องในทางพระพุทธศาสนา การตอบแทนคุณผู้มีพระคุณตามหลักกตัญญูตเวที การปฏิบัติตนกับผู้อื่นที่อยู่รอบตัวตามหลักทศ 6 การรู้จักประพฤติตนและวางแผนงานตามหลักสัปปุริสธรรม และการสร้างความสามัคคีภายในชุมชนตามหลักสาราณียธรรม 2) คุณค่าด้านครอบครัว ประเพณีการเทศน์มหาชาติถือเป็นโอกาสที่ครอบครัวจะได้มีโอกาสทำบุญร่วมกัน พบปะกัน เป็นการสร้างความอบอุ่นภายในครอบครัวและอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทร รวมถึงเป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวอีกด้วยวิธีการหนึ่ง 3) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คือ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจทางการเกษตรภายในชุมชน 4) คุณค่าด้านสังคม คือ ทำให้ประชาชนรู้จักการเสียสละ ช่วยเหลือแบ่งปันกัน และทำงานร่วมกัน มีจุดเป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ การเป็นส่วนหนึ่งของงานบุญพิธีโดยมีวัดเป็นศูนย์รวมใจของประชาชนในชุมชนท่าสัก และ 5) คุณค่าด้านขนบธรรมเนียมประเพณี คือ เป็นประเพณีที่มีรากฐานมาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษช่วยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนในชุมชน เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมปัจจุบัน

สรุป

ประเพณีการเทศน์มหาชาติเป็นประเพณีที่ชาวพุทธในประเทศไทยทุกภูมิภาคต่างก็รู้จักและคุ้นเคยเป็นอย่างดี เนื่องจากบุญพิธีเรื่องการเทศน์มหาชาตินั้น ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์จวบจนถึงปัจจุบัน มีการพัฒนารูปแบบ สำนวน และเนื้อหาที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับความนิยมในการรับฟังประจำแต่ละท้องถิ่น แต่ในด้านเนื้อหาสาระสำคัญของประเพณีการเทศน์มหาชาตินั้นก็กล่าวถึงการบำเพ็ญมหาทานบารมีของพระเวสสันดรดั้งเดิม ทั้งนี้ สาเหตุที่ประเพณีการเทศน์มหาชาติได้รับความนิยมตั้งแต่สมัยอดีตมาจนถึงปัจจุบันก็ด้วยความเชื่อเรื่องอานิสงส์ที่มีการกล่าวถึงอานิสงส์ของการฟังตั้งแต่ต้นจนจบก็จะทำให้ได้ไปเกิดในพระศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย แต่หากผู้ใดไม่สามารถฟังครบทั้ง 13 กัณฑ์ได้ ก็สามารถที่จะฟังและบูชาเฉพาะกัณฑ์ใดกัณฑ์หนึ่งได้ ซึ่งก็จะมีอานิสงส์เช่นกัน คือ กัณฑ์ทศพร จะได้รับพรสิบประการปรารถนาสิ่งใดที่เป็นไปด้วยดีจะได้รับทั้งนั้น กัณฑ์หิมพานต์ จะได้รับสิ่งที่ปรารถนาเมื่อตายไปจะได้บังเกิดในโลกสวรรค์ กัณฑ์ทานกัณฑ์ จะได้เสวยสุขมีบ้านใหญ่มีทาสรับใช้ครบทุก

ประการ กัณฑ์วนปเวสน์ จะได้รับความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า กัณฑ์ชุกก จะได้ไปบังเกิดอยู่ในตระกูลผู้ดีมีเงินใช้มากมาย กัณฑ์จุลพน จะได้เป็นผู้มีทรัพย์บริวารทุกภพทุกชาติ กัณฑ์มหาพน จะได้เสวยสมบัติอยู่ในเทวโลก กัณฑ์กุมาร จะได้ไปบังเกิดในสวรรค์หกชั้น ในสมัยพระศรีอารียะเมตตรัยมาอุบัติก็จะไปพบศาสนาของพระองค์ กัณฑ์มัทรี เมื่อเกิดในโลกหน้าจะเป็นผู้มีทรัพย์มาก มีความสุขความเจริญ กัณฑ์สักกบรรพ จะเป็นผู้เจริญด้วยพร 4 ประการคืออายุ วรรณะ สุขะ และพละ กัณฑ์มหาพร จะได้เข้าถึงมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ กัณฑ์ฉกษัตริย์ จะได้เป็นผู้เจริญในพร 4 ประการทุกชาติ และกัณฑ์นครกัณฑ์ เป็นกัณฑ์ท้ายสุดจะเป็นผู้สมบูรณ์ไปด้วยลาภยศสรรเสริญสุข ปราศจากโรคพาธทั้งปวง จากความเชื่อในอานิสงส์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยได้ให้ความสำคัญกับโลกหน้าเป็นอย่างมาก เพราะไม่สามารถที่จะมองเห็นทางที่ดีที่สุดก็คือการเตรียมเสบียงบุญให้ถึงพร้อมไว้ก่อน หรือเรียกได้ว่าเป็นผู้ที่ไม่ประมาทในบุญกุศล ทั้งนี้ นอกจากประเพณีการเทศน์มหาชาติที่มีความเกี่ยวเนื่องกับพุทธประวัติของพระโพธิสัตว์แล้วนั้น ก็ยังปรากฏหลักฐานทางพระพุทธศาสนาอีกมากมายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ทำให้เมื่อผู้คนรับฟังเทศน์มหาชาติแล้วนั้น ย่อมที่จะซึมซับเอาหลักธรรมในแต่ละกัณฑ์ไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการให้ทาน ที่มักจะมีคำกล่าวที่ว่า แม้แต่พระเวสสันดรยังสามารถให้ทานช้างวิเศษ บุตรและธิดาได้ เราก็สามารถที่จะให้ทานตามกำลังฐานะของตนเองได้เช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการซึมซับเอาคุณธรรมเรื่องการให้ การรู้จักเสียสละ แบ่งปันให้แก่ผู้อื่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความน่าอยู่ในสังคมปัจจุบัน ดังนั้น คุณค่าหรืออานิสงส์ของหลักธรรมจะเกิดขึ้นไม่ได้ หากผู้ฟังไม่ได้นำเอาไปประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจัง ประโยชน์ที่จะพึงเกิดกับตนเอง และสังคมก็มิอาจเกิดขึ้นได้เช่นกัน เช่นเดียวกับการทำบุญที่ถึงแม้จะบริจาคทานมาน้อยแค่ไหน แต่หากยังมีความรู้สึกเสียสละและห่วงใยในสิ่งของนั้น บุญกุศลก็มิอาจเกิดขึ้นได้นั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและคติธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์นิพพานสูตรที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในตำบลป่าเมต จังหวัดแพร่” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ประเพณีการเทศน์มหาชาติเป็นประเพณีที่ทั่วทุกภูมิภาคมักจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัดควรให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นประจำ และประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาได้เข้าร่วม เพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีสำหรับคนรุ่นใหม่ต่อไป
- 2) ในการจัดประเพณีเทศน์แต่ละปีนั้น วัดและชุมชนควรมีการระบุดำเนินงานเกี่ยวกับเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการจัดงาน โดยปัจจัยที่ได้รับจากการจัดงานประเพณีสามารถนำไปบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัด ตลอดจนจนถึงนำไปช่วยเหลือสาธารณะประโยชน์ของทางชุมชนได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบและพิธีการเทศน์ของแต่ละภูมิภาคว่ามีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไรบ้าง
- 2) ควรมีการศึกษาประเพณีท้องถิ่นของถิ่นของแต่ละชุมชนรวมถึงสร้างสตอรี่ที่แสดงให้เห็นถึงอัต

ลักษณะของท้องถิ่น เพื่อต่อยอดในการประชาสัมพันธ์ในด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณีต่อไป

3) ควรมีการศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นโดยกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่

บรรณานุกรม

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2555). **งานวิจัยและวรรณกรรมทางพุทธศาสนา.**

พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม และคณะ. (2560). “วิเคราะห์คุณธรรมและคุณค่าที่ปรากฏในการเทศน์

มหาชาติ”. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน.

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา. (2558). **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์**. เชียงใหม่:

บริษัท ประชากรธุรกิจ.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2551). **เทศน์มหาชาติ**. นนทบุรี: โครงการบริการวิชาการแก่สังคม.

รัชนิกร เศรษฐ์. (2544). **โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

ไทยวัฒนาพานิช.

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2536). **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

สุวิมล ติรกานันท์. (2555). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.